

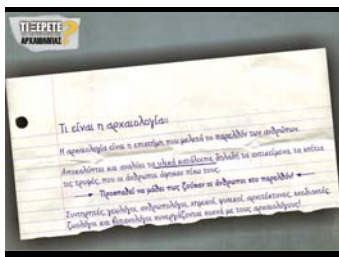
Ο τίτλος του Εκπαιδευτικού Προγράμματος. Προσκαλέστε τα παιδιά έ' ένα ταξίδι στο χρόνο, στην Εποχή της Προϊστορίας και συγκεκριμένα στη Νεολιθική Εποχή (6500-3500 π.Χ.), για να ανακαλύψουν τα **αρχαιολογικά μυστικά** που κρύβει μια μικρή Σπηλιά στο Φαράγγι του Πόρου, Κεφαλονιάς.

Πρώτη Ενότητα: Γνωριμία με την επιστήμη της αρχαιολογίας και τη δουλειά του αρχαιολόγου.

Οι επόμενες διαφάνειες (3-8) παρουσιάζουν τον **τρόπο σκέψης ενός αρχαιολόγου**. Το πως από ένα εύρημα οδηγείται σε γενικότερα συμπεράσματα για τον τρόπο ζωής των ανθρώπων στην προϊστορία.

Ζητήστε από τα παιδιά να πουν τη γνώμη τους για το «**τί είναι η αρχαιολογία**». Ακολουθεί ένας γενικός **ορισμός** για το τι είναι η επιστήμη της αρχαιολογίας. Υπογραμμίστε πως η αρχαιολογία δεν είναι ένα 'κυνήγι θησαυρού', αλλά η συστηματική μελέτη του παρελθόντος.

Στις επόμενες διαφάνειες παρουσιάζονται συνοπτικά τα στάδια μιας αρχαιολογικής έρευνας. Εδώ βλέπουμε μια αρχαιολογική **ανασκαφή**.

Βασικό κομμάτι μιας αρχαιολογικής έρευνας είναι η δουλειά στο **εργαστήριο**, όπου πραγματοποιείται η μελέτη και συντήρηση των αρχαίων ευρημάτων.

Βασικός σκοπός της αρχαιολογίας είναι η **πληροφόρηση του κοινού** για τα αρχαία ευρήματα. Πολλά από αυτά εκτίθενται σε κάποιο μουσείο.

Γνωριμία με κάποιους **γνωστούς αρχαιολόγους** που αναφέρονται και στα σχολικά βιβλία ιστορίας.

Ο Σλήμαν ανακάλυψε την Τροία και τις Μυκήνες, ο Έβανς την Κνωσό, ο Τσουντας έσκαψε στο Σέσκλο και το Διμήνι της Θεσσαλίας και ο Ανδρόνικος ανακάλυψε τον τάφο του Φιλίππου Β΄ στη Βεργίνα. Ο Σλήμαν και ο Έβανς δεν ήταν αρχαιολόγοι.

Στις επόμενες διαφάνειες θα δούμε πως εντοπίζονται οι **αρχαιολογικές δέξεις**. Ρωτήστε τα παιδιά «**πώς ξέρουμε που υπάρχουν αρχαία;**»

Η **μελέτη γραπτών πηγών** συχνά οδηγεί στον εντοπισμό μιας αρχαιολογικής δέξης (ιστορικών χρόνων, εφόσον στην προϊστορία δεν υπάρχει γραφή!!).

Με την **επιφανειακή έρευνα** οι αρχαιολόγοι ελέγχουν περιοχές για την παρουσία αρχαίων καταλοίπων.

Με τη **γεωφυσική έρευνα** εντοπίζονται αρχαία, ακόμα κι αν είναι βαθειά θαμμένα στο έδαφος.

Εδώ παρουσιάζονται τα **αποτελέσματα μιας γεωφυσικής έρευνας**.

Πολλές φορές αρχαία εντοπίζονται κατά τη διάρκεια **οικοδομικών εργασιών** ή στα μεγάλα δημόσια έργα.

Άλλοτε τα αρχαία ευρήματα έρχονται στο φως **τυχαία**.

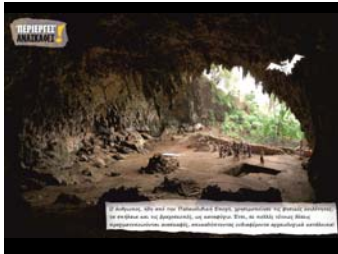
Αρκετά αρχαία ευρήματα, όπως ο Παρθενώνας, διατηρούνται **πάνω στην επιφάνεια του εδάφους** και δεν χρειάζονται ανασκαφή για να αποκαλυφθούν.

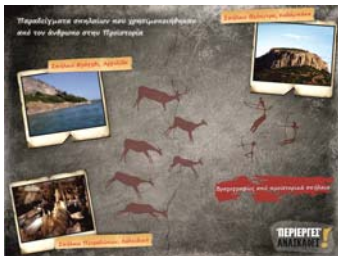
Καλέστε τα παιδιά να εκκεφτούν 'περίεργους' και **αδυσήθιστους χώρους**, όπου πραγματοποιούνται ανασκαφές!

Ένας τέτοιος χώρος είναι ο **βυθός**, όπου πραγματοποιούνται υποβρύχιες ανασκαφές.

Ανασκαφές πραγματοποιούνται και σε **σπηλαιο**. Τονίστε στα παιδιά πως δεν έχουν χρησιμοποιηθεί όλα τα σπηλαιο από τον άνθρωπο.

Παραδείγματα ελληνικών σπηλαίων που χρησιμοποιήθηκαν στην προϊστορία.

Μια πρώτη εικόνα από την ανασκαφή στη Σπηλιά της Δράκαινας.

Δεύτερη ενότητα: Η περίοδος της Προϊστορίας και η Νεολιθική Εποχή. Στόχος των επόμενων τριών διαφανειών είναι να κατανοήσουν τα παιδιά το διαχωρισμό Προϊστορίας - Ιστορίας. Η βασική διαφορά Προϊστορίας-Ιστορίας είναι η **ανακάλυψη της γραφής!**

Σύγκριση ενός προϊστορικού σπιτιού (τονίστε ότι πρόκειται για αναπαράσταση!) με τον Παρθενώνα. Η διαφάνεια έχει σαν στόχο να ευνηδητοποιήσουν τα παιδιά ότι ο **Παρθενώνας ανήκει στην Ιστορία** και όχι ότι τα υλικά του προϊστορικού σπιτιού είναι 'απλοϊκά'. Τα ίδια υλικά χρησιμοποιούν και στην Ιστορία!

Στην Προϊστορία **δεν υπάρχει γραφή**. Οι άνθρωποι προφανώς μιλάνε αλλά **δεν υπάρχουν γραπτά κείμενα** τα οποία μπορούμε να διαβάσουμε ώστε να πάρουμε πληροφορίες για τον τρόπο ζωής. Ότι γνωρίζουμε για την περίοδο αυτή προκύπτει από τη μελέτη των αρχαιολογικών καταλοίπων. Στην Προϊστορία **σημαντικός για την ανθρωπίνη έκφραση** είναι ο ρόλος των συμβόλων (π.χ. εχεδίων). Στη φωτογραφία βλέπετε μια νεολιθική πήλινη εφραχίδα.

Στην Ιστορία εμφανίζεται η **αλφabetική γραφή!** Ο άνθρωπος εκφράζεται και γραπτός, μέσω της ποίησης και των ιστορικών κειμένων.

Εστιάζουμε στην Προϊστορία, η οποία **διαιρείται σε τρεις περιόδους**, γνωστές από τα σχολικά βιβλία. Παρακινήστε τα παιδιά να θυμηθούν τις περιόδους αυτές!

Με βάση το **συνηθέστερο υλικό κατασκευής των εργαλείων** η Προϊστορία χωρίζεται στην Εποχή του Λίθου, του Χαλκού και του Σιδήρου. Εστιάζουμε στην Εποχή του Λίθου. Ρωτήστε τα παιδιά **σε ποιες εποχές χωρίζεται η Εποχή του Λίθου** (Παλαιολιθική-Νεολιθική). Ρωτήστε, επίσης, ποια είναι παλαιότερη.

Εστιάζουμε στην **Παλαιολιθική**. Η ερώτηση είναι δύσκολο να απαντηθεί, οπότε, αν τα παιδιά δυσκολευτούν, προχωρήστε στην παρακάτω διαφάνεια για να βοηθηθούν!

Με τη βοήθεια αυτής της εικόνας καλέστε τα παιδιά να εκφραστούν πώς ζούσαν οι άνθρωποι στην Παλαιολιθική.

Εδώ δίνονται τα βασικά σημεία. Εστιάζετε πολύ στο ότι μένουν σε πρόχειρες κατασκευές, μετακινούνται συχνά και τρέφονται με το κυνήγι και τη συλλογή άγριων καρπών.

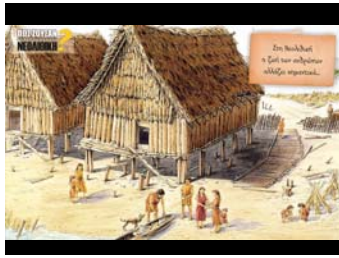

Εστιάζουμε στη Νεολιθική. Η ερώτηση είναι δύσκολο να απαντηθεί! Αν τα παιδιά δυσκολευτούν, προχωρήστε στην παρακάτω διαφάνεια για να βοηθηθούν!

Βρισκόμαστε έ' ένα σπίτι του 5500 π.Χ. Καλέστε τα παιδιά να παρατηρήσουν την εικόνα και να συμπεράνουν απλά πράγματα για την καθημερινότητα των ανθρώπων. Τα βασικά σημεία: μένουν σε σπίτια (ρωτήστε από τι είναι φτιαγμένα), είναι γεωργοί (στάχια), κτηνοτρόφοι (γουρούνι), κυνηγούν (τόξο), ψαρεύουν (ψάρια + δίχτυα), έχουν πήλινα αγγεία, πήλινα ειδώλια, φτιάχνουν λίθινα εργαλεία (τσεκούρια, τριβεία, λεπίδες), φορούν ρούχα και κοσμήματα, ράβουν (αργαλειός), μαγειρεύουν, αλέθουν σιτάρι, φτιάχνουν κόκκινη μπογιά.

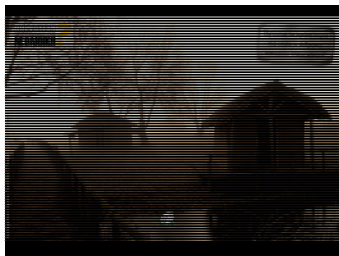
Στις επόμενες διαφάνειες βλέπουμε αναλυτικά, όσα συζητήσαμε παραπάνω. Ζητείστε από τα παιδιά να εχολιάσουν και αυτή την εικόνα. Βλέπουν ένα νεολιθικό χωριό.

Ανάπτυξη της γεωργίας, οι άνθρωποι καλλιεργούν δημητριακά και όσπρια.

Ανάπτυξη της κτηνοτροφίας. Εξημερώνουν κατσίκια, πρόβατα, γουρούνια & βοοειδή. Από τα ζώα χρησιμοποιούν το δέρμα, το μαλλί στην υφαντική, το κρέας και το γάλα, για φαγητό, τα κόκαλα για να φτιάξουν διάφορα αντικείμενα.

Οι άνθρωποι μένουν μόνιμα σε ένα τόπο και κατοικούν σε οργανωμένους οικισμούς.

Τα σπίτια στη Νεολιθική ήταν φτιαγμένα από ξύλο, πηλό, κλαδιά, άχυρα και πέτρες. Πολλές φορές ήταν φτιαγμένα και από ωμά πλιθιά.

Ο στόχος της διαφάνειας είναι να καταλάβουν τα παιδιά πως **οι ανάγκες των ανθρώπων της Νεολιθικής δεν διαφέρουν πολύ από τις σημερινές**. Έτσι, οι νεολιθικοί στα σπίτια τους κοιμούνται, τρώνε, μαγειρεύουν, ράβουν και φτιάχνουν εργαλεία.

Τα νεολιθικά σπίτια βέβαια δεν τα βρίσκουμε όρθια στις ανασκαφές, αλλά γκρεμισμένα. Καλέστε τα παιδιά να εκφετούν **από τι καταστρέφεται ένα νεολιθικό σπίτι**. Ο πιο συνηθισμένος λόγος είναι η πυρκαγιά και η εγκατάλειψη.

Ένα νεολιθικό σπίτι όπως το βρίσκουμε στην ανασκαφή. Ρωτήστε τα παιδιά αν αναγνωρίζουν κάποια από **τα υλικά κατασκευής του** που εώθησαν. Το προφανές είναι οι πεσμένοι πήλινοι τοίχοι, που λόγω της φωτιάς ψήθηκαν (γι' αυτό και διατηρήθηκαν). Ρωτήστε αν διατηρήθηκαν τα ξύλα. Η απάντηση είναι όχι.

Περιγραφή των βασικών στοιχείων ενός **νεολιθικού σπιτιού**, όπως αποκαλύπτεται στην ανασκαφή.

Οι επόμενες έξι διαφάνειες παρουσιάζουν τα βασικά εργαλεία και αντικείμενα που χρησιμοποιούσαν οι άνθρωποι στη Νεολιθική. Στην διαφάνεια αυτή παρουσιάζονται τα **λίθινα εργαλεία**. Από τα τσεκούρια και τις αιχμές λείπει ο ξύλινος στελεός, καθώς το ξύλο δεν εώζεται στο πέρασμα του χρόνου.

Τα οστρίνα αντικείμενα.

Τα **πήλινα αγγεία**. Τα χρησιμοποιούσαν για το μαγείρεμα, για το φαγητό, για μεταφορά υλικών και για αποθήκευση.

Άλλες χρήσεις **του πηλού**. Τα ειδώλια θα μπορούσαν να έχουν ιδεολογικό περιεχόμενο ή να είναι ακόμα και παιχνίδια. Οι εφραγίδες μπορεί να εχειτίζονται με τη κόσμηση του ανθρώπινου σώματος, παραπέμποντας ίσως σε μια πρώιμη μορφή δερματοσιζίας (τατουάζ), ίσως και με τη κόσμηση των ρούχων και γενικότερα προϊόντων που δεν διαβάζονται.

Τα **κοσμήματα** και η **υφαντική**. Υπογραμμίστε στα παιδιά πως ο άνθρωπος φοράει ρούχα ήδη από την Παλαιολιθική Εποχή.

Τα **φθαράτα υλικά**. Οι ενδείξεις για την ένδυση είναι έμμεσες, όπως τα πήλινα βαρίδια των αργαλειών, οι οστείνες βελόνες, οι αναπαράστασεις ρούχων σε ειδώλια.

Τρίτη ενότητα: Σε αυτή παρουσιάζεται η Σπηλιά της Δράκαινας και η χρήση της στη Νεολιθική Εποχή. Η εξοικείωση με την ιδιαίτερη τοποθεσία της Σπηλιάς καθώς και με τη γύρω περιοχή είναι πολύ σημαντική, ώστε να κατανοήσουν αργότερα τα παιδιά τους λόγους που την επισκέπτονταν οι νεολιθικοί.

Στις επόμενες διαφάνειες παρουσιάζεται μέσα από χάρτες και φωτογραφίες η **δέση της Σπηλιάς** και η ευρύτερη περιοχή της. Παρακάτω θα εχολιάσουμε μόνο τις διαφάνειες που έχουν ειδική σημασία.

Παρατηρείστε καλά την τοπογραφία της περιοχής. Το **Φαράγγι του Πόρου** αποτελεί τη **μόνη δίοδο προς το εσωτερικό του νησιού** στην περιοχή, είναι δηλαδή ένα φυσικό πέρασμα. Το ότι η Σπηλιά βρίσκεται στην είσοδο αυτού του περάσματος έχει ιδιαίτερη σημασία, όπως θα εξηγήσουμε παρακάτω. Η **Λεκάνη των Τζαννάτων**, επίσης, είναι πολύ σημαντική, καθώς σε αυτήν την εύφορη περιοχή θα πρέπει να βρίσκονταν τα **χωριά** των νεολιθικών επισκεπτών της Σπηλιάς.

Σε αυτή την εικόνα διακρίνεται αρκετά καλά το **άνοιγμα των στενών** του Φαραγγιού, από το οποίο περνά μέχρι και σήμερα ο μοναδικός δρόμος της περιοχής, που οδηγεί στο εσωτερικό του νησιού.

Σημειώνεται η **δέση της Σπηλιάς**. Παρατηρείστε πόσο απότομες είναι οι πλαγιές του φαραγγιού. Προσέξτε, ακόμα, πως η Σπηλιά δεν διακρίνεται εύκολα. Δεν είναι τυχαίο πως μέχρι και τα πρόσφατα χρόνια κάτοικοι του Πόρου αγνοούσαν την ύπαρξή της.

Η Σπηλιά της Δράκαινας. Στην ουσία δεν πρόκειται για ένα κλειστό Σπήλαιο, αλλά για **μια ανοικτή βραχοσκεπή!**

Οι ανασκαφές στο Σπήλαιο ξεκίνησαν το **1992** και συνεχίστηκαν ως το **2005**. Η μελέτη του αρχαιολογικού υλικού συνεχίζεται μέχρι σήμερα. Η Σπηλιά της Δράκαινας είναι η **μοναδική νεολιθική δέση που έχει ανασκαφεί** συστηματικά στην Κεφαλονιά. Συνεπώς, ό,τι ξέρουμε για τη νεολιθική ζωή στην Κεφαλονιά, προέρχεται, κυρίως, από τη μελέτη των ευρημάτων της Δράκαινας!

Διάφορες φωτογραφίες από τις ανασκαφές στο Σπήλαιο. Ζητήστε από τα παιδιά να περιγράψουν **τι κάνουν οι αρχαιολόγοι σε κάθε εικόνα** (π.χ. ανασκάπτουν, εκουπίζουν, σχεδιάζουν/σημειώνουν, μετράνε, ευζητάνε για κάποιο εύρημα κ.λπ.).

Παρακάτω παρουσιάζονται τα αρχαιολογικά μυστικά της Σπηλιάς της Δράκαινας, δηλαδή **τα συμπεράσματα της αρχαιολογικής έρευνας**. Μην ξεχνάτε να υπενθυμίζετε στα παιδιά πως η Σπηλιά δεν είναι χώρος μόνιμης κατοικίας και πως οι νεολιθικοί επισκέπτες της ζουν σε οργανωμένους οικισμούς και απλά τη χρησιμοποιούν κατά διαστήματα!

Βρισκόμαστε στη Σπηλιά της Δράκαινας περίπου το 5.200 π.Χ.! Παρατηρήστε την εικόνα και βρείτε **ποιες δραστηριότητες έκαναν εκεί οι νεολιθικοί** (άναβαν φωτιές, κυνηγούσαν, μαγείρευαν, έτρωγαν κρέας και ψάρια, άλεθαν δημητριακά, είχαν πήλινα αγγεία, φορούσαν κοσμήματα, έφτιαχναν λίθινα εργαλεία και κόκκινη μπογιά). Θυμηθείτε την αντίστοιχη διαφάνεια με τις δραστηριότητες στο νεολιθικό επίτι! Ποιές από αυτές **δεν βλέπετε στη Σπηλιά?** (υφαντική, κοπή ξύλων) Ποιά καθημερινά **αντικείμενα λείπουν?** (λείπουν τεκκούρια, ειδώλια, εφραγίδες και βελόνες). Συνεπώς, στη Σπηλιά γίνονται μόνο κάποιες, **πολύ συγκεκριμένες δραστηριότητες**.

Η διαφάνεια υπενθυμίζει στα παιδιά πως η Σπηλιά της Δράκαινας **δεν έχει χρησιμοποιηθεί σαν χώρος μόνιμης κατοικίας**.

Οι Νεολιθικοί επισκέπτονταν τη Σπηλιά **περιστασιακά και για μικρά χρονικά διαστήματα**. Τι έκαναν οι άνθρωποι μέσα στη Σπηλιά; Για ποιο λόγο τη χρησιμοποιούσαν; Ζητήστε από τα παιδιά να κάνουν ελεύθερα υποθέσεις με βάση τα όσα είδαν μέχρι στιγμής. Οι δύο αυτές ερωτήσεις θα απαντηθούν αναλυτικά στις επόμενες διαφάνειες.

Το μαγείρεμα και η κατανάλωση τροφής! Τι κρατάει ο αρχαιολόγος στο χέρι του (= πήλινο αγγείο); Αναγνωρίζετε κάποιο άλλο εύρημα στη διαφάνεια (= λίθινο τριβείο & τριπτήρας);

Το κυνήγι! Αναγνωρίζετε αυτό που κρατά ο αρχαιολόγος στο χέρι του (= λίθινη αιχμή βέλους); Σε τι χρησιμοποιείται (= κατασκευή βέλους και τόξου, που χρειαζόμευαν για το κυνήγι);

Τα κοσμήματα & η κόκκινη χρωστική! Συζητείστε με τα παιδιά γιατί έβαφαν τα σώματά τους και γιατί τα στόλιζαν με κοσμήματα στο Σπήλαιο; Για παράδειγμα η κόσμηση μπορεί να γίνεται στα πλαίσια κάποιων γιορτών!

Κατασκευή λίθινων εργαλείων! Συζητείστε με τα παιδιά γιατί κατασκεύαζαν λίθινα εργαλεία στο Σπήλαιο. Σημειώστε ότι κατασκεύαζαν και χρησιμοποιούσαν **μόνο** τα εργαλεία εκείνα που τους ήταν **απαραίτητα** για τις δραστηριότητες που έκαναν μέσα στο Σπήλαιο.

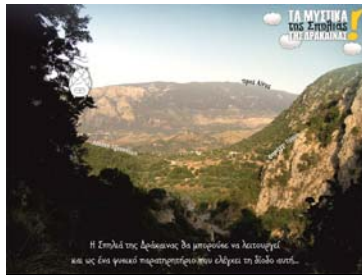
Η εικόνα δείχνει μια υποθετική αναπαράσταση μιας Νεολιθικής γιορτής στο Σπήλαιο. Ο **χαρακτήρας των γιορτών** θα μπορούσε να είναι κοινωνικός-τελετουργικός (συνάντηση για την επιβεβαίωση της φιλίας ή συνεργασίας μεταξύ ομάδων, τελετές ενηλικίωσης).

Οι δραστηριότητες αυτές συμπεραίνονται από **τα ορατά αρχαιολογικά κατάλοιπα** της Σπηλιάς. Ενδέχεται να υπήρχαν και άλλες δραστηριότητες, οι οποίες δεν άφησαν υλικά κατάλοιπα και άρα παραμένουν άγνωστες!

Παρατηρήστε και δείξτε στα παιδιά τη γεωμορφολογία της περιοχής. Το φαράγγι αποτελεί το **μοναδικό πέρασμα** προς τις ακτές. Στη λεκάνη των Τζαννάτων υποθέτουμε πως υπήρχαν οι Νεολιθικοί οικισμοί των ανθρώπων που επικέπτονταν/χρησιμοποιούσαν το Σπήλαιο.

Η λήψη αυτή είναι από τη Σπηλιά. Παρατηρήστε την καλή ορατότητα που προσφέρει η Σπηλιά στο πέρασμα του φαραγγιού και στη λεκάνη των Τζαννάτων.

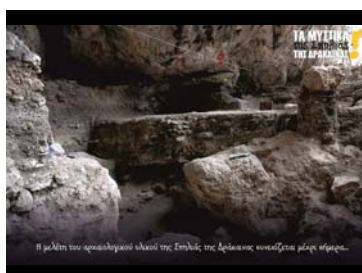
Η λήψη αυτή είναι από τη Σπηλιά. Παρατηρήστε πόσο κοντά είναι τα νησιά και οι απέναντι ακτές.

Οι επαφές και οι ανταλλαγές είναι επιβεβαιωμένες, καθώς έχουν βρεθεί στη Δράκαινα αντικείμενα από υλικά, των οποίων οι πηγές προέλευσης εντοπίζονται εκτός Κεφαλονιάς.

Πείτε στα παιδιά ότι τα ταξίδια δεν είναι κάτι ασυνήθιστο, καθώς οι άνθρωποι ταξιδεύουν στη θάλασσα ήδη από την Παλαιολιθική Εποχή.

Η μελέτη του αρχαιολογικού υλικού της Σπηλιάς της Δράκαινας συνεχίζεται μέχρι σήμερα...

Ευχαριστούμε πολύ για τη συνεργασία και τη συμμετοχή σας στο εκπαιδευτικό πρόγραμμα «Τα μυστικά της Σπηλιάς της Δράκαινας»!!!